

Savaşın Renkleri: Kalpak

Gri alandakilerin dramı... Savaşın renkleri: Siyah ve beyaz. Ya gri alandakiler?

Oyun, kariyerli bir yazarın görkemli bir eserinden. Vera Kissel, savaşı kadınların gözünden anlatmayı başarmış bir isim. Bugüne kadar savaşları genelde erkeklerden dinledik, erkeklerden okuduk; erkeklerin çelişkileri, ihanetleri, samimiyetleri ile karşılaştık. Erkeklerin gerçekleriyle yüzleşirken çocukların, ihtiyaçların ve özellikle de kadınların gözünden hiç bakmadık. Böyle bir ihtiyaç hissetmedik üstelik.

Savaşlar hep tekil kahramanlık hikâyeleriyle bezelidir ancak savaşın, zaman, kimlik ve bireysellik kabul etmemesi bir ironi. Zamandan ve kimlikten ayrışırken savaş için artık mekândan ve renklerden başka hiçbir şey kalmaz.

Savaşlar, belli bir mekân içinde makinelerle, toplarla, tüfeklerle erkekler elinde yapıp zamandan, kimlikten ve bireysellikten ayrışırken paralel bir zaman açar kadınlar için. Bir de paralel savaş alanı...

Bu paralel savaş, yıkık duvarların, tuğlaların, açlığın, susuzluğun, yokluğun ve anarşinin savaşıdır. Gri bir mekânın savaşı. Kadınların kuralları deldiği bir yaşam savaşı...

Gündem
tiyatro

İşte Kalpak, II. Dünya Savaşı'nın kritik günlerinde böyle gri bir alanda geçiyor. Oyun-oyunculuk ve ışık-dekor fevkalade. Bu oyunun mekanik ve organik unsurları yani gri alanın savaşını verenler ile gri alanın kendisi sahnede bütünleşmiş. Ali Atilla Şendil'in yönettiği oyunda griler var ve siyah Almanlar ve kirli beyaz Ruslar. Kimse saf değil. Oyunu fevkalade kılan özelliği, bir savaş için mekân ve renkleri uygun şekilde bir araya getirebilmiş olması.

Oyunda, Elisabeth'in toplama kampı kaçağı bir düşman askeri olan Kalpak'la önce insani sonra duygusal ilişkisi üzerinden nankörlüğün, aldatmanın ve ihanetin metaforu işlenmiş. Kadın aldatması, yardım görenin nankörlüğü; evladın, komşunun, koğuş arkadaşının ispiyon kıvamında ihaneti; kadın aşkı, şefkati, anaçlığı, isyanı, bilgeliği oyunda kadının duygu çeşitliliğini hissetmeyi sağlıyor. Otoriter baskı da oyunda ihmal edilmemiş.

Oyun yaşananları sorgularken ifade de veriyor. Çeşme başı kadın toplanmaları ise kadın komününün önlenemez neşesini ve cilvesini keyifli bir şekilde işlemiş. Savaşa, kuşaklar arası bakış farkları da çeşme başı toplanmalarında bir perdeye sığdırılan önemli bir diğer tema olmuş. "Neden?" sorusunun, sorulsa da bir cevabının aranmadığı antideterministik bir yapıt olan oyun, Hume'dan ve kuantum yaklaşımlarından uzaklaşıp Kantçı bir ahlaki felsefi temele oturmuş. Felsefi ve duygusal yönü, oyuncular tarafından özveriyle aktarılıyor oyunda. Ani

bir sessizlikle sona ermesi ise hayata dönmekten savaşın ve koğuşun karanlık derinliğini iyiden iyiye hissetmenizi sağlıyor.

Bir Komplo-Trajedi: Hamlet

Üniversitede hoca, öğrencilerine Shakespeare'i tanıtır. Dersin devamında sıkılğan bir öğrenci "Hocam! Shakespeare Shakespeare dedikleri bu muymuş?" diye dersi böler bölmez ekler: "Hiç yeni bi'şey söylememiş ki bildiğimiz kâhyanın oğlu, ağanın kızına âşık olmuş hikâyeleri..." Hoca cevap verir: "Evet, aynen öyle evladım ama bu klâsik hikâyeleri ilk defa bize sunan Shakespeare'dir".

Shakespeare'in en büyük şansı hep iyi yönetmenler ve başarılı oyuncular elinde kalmasıdır belki de. Dünya çapında en iyilerle kalmasının yanında Hollywood prodüksiyonlarına dahi konu oldu. Takip edenler hatırlayacaktır, geçen yıl *III. Richard*, İKSV aracılığıyla Muhsin Ertuğrul'da yine bir Hollywood prodüksiyonuyla ve Kevin Spacey'nin eşsiz oyunculuğuyla sergilenmişti. *Romeo ve Juliet* ise sinema filmi olarak da sunuldu. Bizde sinemaya konu olmadı mı Shakespeare? Evet oldu, onlarca arabesk starlı Yeşilçam filmine hem de.

Yukarıdaki fıkrayı anlayanlar o filmleri de tahmin etmişlerdir. (Metin Erksan'ın *Dişi Hamlet*'ini ayrı tutsak mı?)

Bülent Emin Yazar'ın oyunculuğu Spacey'den aşağı kalmaz, emeğine sağlık. Birden fazla karakteri başarılı bir şekilde canlandırdı. Monolog kıvamında bir buçuk saat solo... "Deliler mi deli, akıllılar mı?" sorusunu tarihin en eski sözümlerine ona komplo teorisi temalı oyunlarından birinde cevaplamaya çalışan bir oyuncu. Yazar, aynı zamanda yönetmen yardımcısı ve oyunun içindeki oyunun da yönetmeni... Hamlet, oynanması en zorlu karakterler listesinin başına konabilir.

Kral babası tahtta gözü olan amcası tarafından öldürülen Danimarka Prensi Hamlet'in trajedisi. Oyun içinde oyun, karakter içinde karakter... Her şey o ünlü replikle başlıyor: "Olmak ya da olmamak". Yönetmen Işıl Kasapoğlu'na oyuncudan sonra değindim, çünkü bu iddialı eserin oyunculuğu öncelikli bir övgüyü hak ediyor. Zaten *Hamlet*'in yönetmenliği ancak Işıl Kasapoğlu'nun üstesinden gelebileceği bir aşk.

Dekor ilgi çekici ancak oyuncu bir istiridyeyi andıran sistemin içine alternatif bir yoldan girmiyorsa perdeye kadar içinde beklemesi zahmetli. Dekorda bir tahtın bulunmamasını eksiklik olarak bulduğumu üstüne basarak söylemeliyim. Kostüm

de oyuncuyu daha seçilir kılabilirdi. Şatafattan bahsetmiyorum ancak dekor içinde oyuncuyu daha okunur kılacak bir kostüm etkiyi artırabilirdi. Müzik ve orkestra ufak tefek senkronizasyon sorunlarına rağmen gayet başarılıydı.

Oyun, İstanbul Devlet Tiyatroları tarafından sahneye kondu ve aralık sonunda prömiyeri yapıldı. Felsefesinden çok tiyatro şaheseri olması dikkat çekiyor, zira sahne sanatlarının tamamı en usta perdeden performans gerektiriyor. Yine de bir taht arzusunun kardeş cinayetiyle ve krallığı pekiştirmek için öldürdüğü kardeşin kadınıyla yapılan nikâhla sonuçlanması, üstelik katil tahmin edilirken kraliçe kalmak arzusunun böyle bir nikâha rıza sonucunu getirmesi, oyunda işlenen metaforlar olarak düşündürmeye sevk ediyor. İktidarın kirlettiği yaşamlara iktidara yakın olmak isteyen eski dostların kralın aradığı cevaplarla katkısı sıradan insanların sahip olamayacağı bir lüks... Ancak sıradan olmayan insanların deliliği idraki de sıradan olmayan insanların sahip olamayacağı bir lüks.

Sahip olduklarının veya olmayı istediklerinin kölesi olanlar ve bu uğurda gözü bürünenler bir büyük oyun kurmuşken basit bir tiyatro oyununun duygularda yarattığı etki ile oyunun şifrelerinin çözülebileceği iddiasındadır *Hamlet*. Sanatın

sahip olduğu güç hakkında dönemine bir gönderme yaparken bugüne de ışık tutar. En basitinden bir tiyatro oyunu ile sanatın gücünü ve önemini ortaya koyarken bunu başka bir sanat unsuru ile yapmamış olması tiyatroyu gerçekten ne kadar önemsedini gösterir Shakespeare'in.

Moskova Rüyası, Üç Kız Kardeş

Oyuna değinmeden önce Çehov'a değinmekte fayda var. Anton Çehov, Rus edebiyatının en önemli isimlerinden biri. Fizikçi olan Çehov, profesyonel olarak tıp kimyası ile ilgilendi. Edebî kariyerine öykü yazarı olarak başlayan Çehov'un oyun yazarlığı kariyeri ise daha görkemli oldu. Komedileri büyük beğeni toplayan modernist Çehov, dramdaki ustalığını da ortaya koymayı başardı.

Üç Kız Kardeş, Çehov'un dramlarından biri. Oyun, Moskova'dan kuzeye tayin edilmiş bir askerden geriye kalan tahsilli ve asil üç kız kardeşin Moskova'ya geri dönme hayalini konu ediyor. İçinde bulundukları ortamı yadırgayan, centilmen dolu eski ev hâllerini özleyen üç kız kardeş, yaşadıkları çiftçi şehrinde tıkanmış, ağabeyleri ise vizyon kaybına uğramıştır. Yetiştikleri salon kültüründen, edindikleri akademik ve genel kültürden gün geçtikçe uzaklaşan kız kardeşler, eski aile dostu umursamazlık abidesi yaşlı doktor ve bir-

kaç genç subaydan gayri sosyal çevrelerini kaybetmiştir. Ancak Moskova'dan eski bir tanıdık ve gerçek bir centilmen olan Yarbay İgnadieviç' in şehirdeki bataryaya tayini ile hayatlarına bir miktar renk gelmiş, en küçük kardeş İrina'nın Moskova aşkı depresmiştir. Moskova'nın ise salon beyefendileri ve hanımefendileri ile dolu bir yerden çok hırsızlık ve talanın hüküm sürdüğü bir şehir olduğu, oyunda gösterilen unsurlardan biri olarak yerini almış.

Genç İrina'nın Moskova rüyası çok bildiğimiz 'artist olacağım' ya da 'Hollywood starı olacağım' hayallerinin ilk örneklerinden ancak günümüz genç kızlarının şımarık ve her yol mubahçı tarzından çok asil, görgülü ve bir işçi olmak fikrine ve emeğe saygı duyan bir karakterle işlenmiş. Babalarının ölümüyle başlayan kaderin acı cilvesi ise bu insanları ezme hevesinden hiç vazgeçmemiş.

Ailenin içinde bulunduğu şartlar sürekli kötüye gitmeye devam ederken eve giren görgüsüz gelinden ağabeyin kumar borçlarına, tatmin etmeyen mesleklerden şehirdeki büyük yangına kadar her şey üç kız kardeşin aleyhine işlemektedir. Dramın dozajı ikinci perdede artarak finale kadar devam eder.

Işık, özellikle de müzik ve şarkılar başarılı. Dekor seçilen sahnenin genişliğinden olsa gerek kusurlara sahip. Her mevsim göç eden kuşlar hareket kazandırmış dekora ancak farklı mevsimlere rağmen hep aynı yönde uçmaları eleştirilebilir. 19. yüzyılı temsil eden bir oyunda manyetolu çakmak kullanılmasa eleştirilecek fazla şey kalmayacak.

Mehmet Birkiye'nin yönettiği oyunda orijinal metinde Rusça dışındaki konuşma dillerinde yapılan diyaloglar kendi dillerinde korunmuş ve hizmetlilerin çevirisi oyuna espri katmış; sahnedeki entelektüel karakterler yabancı dillerde alıntılara sıklıkla başvurmuş. Oyuncuların kalitesi ve başarısı takdire şayan... Eserin yazarı ise saygıyı hak ediyor. Oyun içinde mesajları seçmekte zorlanılabilir lakin günümüz tartışmalarına kendi çağında yorumlar getirmiş bir oyun izlediğinizi görünce şaşacak düzeyde modern.

Acıları geride bırakıp aile bağlarına sarılarak geleceğe bakmayı öğütleyen final oyunun ana mesajını iletmek için vurucu biçimde kurgulanmaya çalışılmış. Çehov'un sanatçının misyonunu, *cevaplar bulmak yerine soru sormak* olarak benimsemesine rağmen gelecekte nasıl bir dünya olacak sorusu defalarca sorulup optimist bir idealizmle / iyimser bir ülkücülükle cevaplanıyor. Zaten umut da kederin zirvesindeyken ortaya çıkmıyor mu?

Yusuf DİNÇ